

22-TA-2945: Plāna projekts (Jauns)

Plāns "Notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas stratēģija 2024.–2027. gadam"

Nr. p.k.	Iebildums / Priekšlikums	Galīgā redakcija
1.	<p>Siguldas novada pašvaldība</p> <p>Siguldas novada pašvaldības (turpmāk – Pašvaldība) speciālisti ir iepazinušies ar Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas izstrādātā plāna “Notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas stratēģija 2023.-2028. gadam”, projekta ID Nr. 22-TA-2945 (turpmāk – Stratēģija) aktuālo versiju un izsaka turpmāk norādītos iebildumus.</p> <p>Pašvaldība kopumā atbalsta ieceri izveidot notekūdeņu dūņu pārstrādes infrastruktūru - aukstās fermentēšanas/ kompostēšanas laukumus ar pārstrādāto dūņu izmantošanu lauksaimniecībā - pēc iespējas tuvāk to rašanās vietām, jo šāds risinājums būtu ekonomiski izdevīgākais un tas atbilst aprites ekonomikas pamatprincipiem (ļautu atgriezt resursu aprītē pēc iespējas tuvāk to rašanās vietai).</p> <p>Tomēr Stratēģijā nav risinājuma dūņām, kurām pēc testēšanas nebūs atbilstošs sastāvs jeb kvalitāte, lai tās pēc fermentēšanas vai kompostēšanas izmantotu lauksaimniecībā.</p> <p>Šobrīd neatbilstošas kvalitātes dūņu ir maz, uz tā pamata par atbilstošāko pārstrādes veidu visā Latvijā (izņemot Rīgu) atzīta fermentēšana/ kompostēšana kombinācijā ar izmantošanu lauksaimniecībā. Tomēr, ņemot vērā Eiropas Komisijas plānu tuvākajā laikā pārskatīt Padomes direktīvu (1986. gada 12. jūnijs) par vides, jo īpaši augsnes, aizsardzību, lauksaimniecībā izmantojot notekūdeņu dūņas (86/278/EEK), kas ļoti iespējams rezultēsies ar stingrākām prasībām notekūdeņu dūņu izmantošanai lauksaimniecībā, ko savukārt nebūs iespējams nodrošināt ar kompostēšanas un aukstās fermentēšanas metodi.</p>	<p>Nav ņemts vērā</p> <p>Plāna izstrādes laikā dūņās tika analizēts metālu un medikamentu atlieku daudzums. Visi paraugi atbilda I un II kvalitātes klasei, kas atbilst kompostējamai kvalitātei. Līdz šim veiktā analīze parāda, ka Latvijā lielākā daļa dūņu ir labā kvalitātē. Plāns arī paredz, ka tajos retajos gadījumos, kad tiks konstatēts, ka dūņas ir pārāk piesārņotas, lai to produktus iestrādātu augsnē, dūņas jānoglabā bīstamo atkritumu poligonā. Šobrīd nav pamata domāt, ka nākotnē būs jāapsaimnieko tik liels daudzums bīstami piesārņotu dūņu, ka būtu ekonomiski pamatoti veidot īpašu to pārstrādei domātu infrastruktūru.</p> <p>Primāri jānodrošina Plāna īstenošana, lai nodrošinātu lielākās daļas dūņu atbilstošu apsaimniekošanu. Šobrīd VARAM rīcībā esošā informācija nedod iemeslu uzskatīt, ka grozījumi direktīvā 86/278/EEK tuvākajā laikā paredzēs tik stingras prasības, kas liktu atteikties no dūņu produktu iestrādes augsnē. Turklāt Eiropas Komisijas darba programma 2024. gadam neietver Direktīvas 86/278/EEK grozījumu projektu. Ņemot vērā ES likumdošanas procedūru parasto ilgumu un faktu, ka direktīvu prasības ir jāpārņem nacionālajos tiesību aktos pusotra līdz divu gadu laikā pēc direktīvas spēkā stāšanās, grozījumi Direktīvā 86/278/EEK, ja tādi tiks izdarīti, nekļūs saistoši šī Plāna darbība laikā. Ja nākotnē šādi ierobežojumi tiešām tiktu noteikti, liela daļa Plānā paredzēto pasākumu vienalga būtu lietderīgi, jo centralizācija un dūņu apstrāde būs nepieciešama neatkarīgi no tā, kādi tālākie dūņu pārstrādes veidi tiktu izvēlēti.</p>

	<p>Ņemot vērā iepriekš minēto, uzskatām, ka Stratēģijā jāparedz ne tikai notekūdeņu dūņu fermentēšanas/ kompostēšanas vietu izveide reģionos, bet arī tādu pārstrādes iekārtu izveide, kurā pilnvērtīgi pārstrādāt notekūdeņu dūņas, kas pēc sastāva nebūs izmantojamas lauksaimniecībā.</p> <p>Turklāt uzskatām, ka būtu jādod iespēja saņemt Eiropas Savienības struktūrfonda līdzfinansējumu arī citiem risinājumiem jeb dūņu pārstrādes alternatīvām gadījumā, ja kāda pašvaldība vai vairākas kopā izvēlas pamatotu citu dūņu pārstrādes metodi.</p>	<p>Precīzi notekūdeņu dūņu infrastruktūras līdzfinansēšanas nosacījumi tiks noteikti ar MK noteikumiem, kuri tiks izstrādāti pēc Plāna apstiprināšanas.</p>
2.	<p>SIA “ZAAO”</p> <p>Vērtējot Plāna publiskās apspriešanas laikā, kas norisinājās no 2022. gada 25. oktobrim līdz 2022. gada 25. novembrim, saņemtos jautājumus/komentārus un VARAM viedokli/atbildes uz tiem, turpmāk – Izziņa, secināms, ka vairākums izteiktie ieinteresēto personu priekšlikumi nav iekļauti Plānā, VARAM Izziņā norādot, ka komentārs pieņemts zināšanai, neizdarot izmaiņas Plānā. Vairākās atbildēs VARAM akcentē, ka Plānā tiek piedāvāta šī brīža zināšanām un prasībām atbilstoša notekūdeņu dūņu pārstrāde un utilizācija par viszemākajām izmaksām. No iepriekš minētā secināms, ka VARAM, pirmkārt un galvenokārt, vērtē un atbalsta risinājumu, kas it kā varētu garentēt zemākās izmaksas (ekonomiski izdevīgākais risinājums), tajā pašā laikā ne tik lielu un pastiprinātu uzmanību veltot attiecīgā risinājuma potenciāliem riskiem saistībā ar vides stāvokļa pasliktināšanos un sabiedrības veselību. Proti, ekonomiskās/finansiālās intereses Plānā tiek izvirzītas kā prioritāras, pārējos ietekmējošos faktorus skatot sekundāri.</p> <p>Papildu jānorāda, ka atsevišķās VARAM Izziņā sniegtajās atbildēs ir vērojamas pretrunas un trūkst konsekventa un pamatota VARAM viedokļa atspoguļošana. Piemēram, VARAM Izziņā attiecībā uz nodibinājuma “Latvijas Dabas fonds” iebildumu par Plānā ietvertu piedāvājumu veicināt notekūdeņu dūņu izmantošanu mežsaimniecībā (jo šādā gadījumā pastāv ne tikai vides piesārņojuma riski, bet sagaidāmas arī neatgriezeniskas izmaiņas dabiskās ekosistēmās) ir norādījis, ka komentārs ir ņemts vērā un dūņu produktu iestrāde meža zemēs nav pieņemama. Tajā pašā laikā Plānā tiek virzīts piedāvājums, ka dūņu produktu iestrāde lauksaimniecības zemēs varētu tikt noteikts kā galvenais</p>	<p>Nav ņemts vērā</p> <p>Plāns veidots tā, lai pēc pārkārtošanas un uzlabošanas notekūdeņu apsaimniekošanas sistēma izpildītu spēkā esošās vides prasības, novērstu konstatētās šobrīd pastāvošās nepilnības (tajā skaidā SVID aprakstītās un šajā iebildumā citētās) un tajā pašā laikā radītu pēc iespējas mazāku ietekmi uz ūdenssaimniecības pakalpojumu tarifiem. Plāna izstrādātāji ir veikuši izpēti par pasaulē pieejamām jaunākajām tehnoloģijām, citu valstu pieredzi un inovācijām, kas nodrošinātu jaunākajām zinātniskajām tendencēm atbilstošākus rezultātus (sk. skaidrojumu pie 3.punkta). Taču, izvēloties atbilstošāko risinājumu, jāņem vērā arī pieejamā ES finansējuma apjoms un dūņu apsaimniekošanas izmaksu ietekme uz ūdenssaimniecības pakalpojumu tarifu. Ņemot vērā Latvijas salīdzinoši nelielo iedzīvotāju skaitu un blīvumu, nav ekonomiski pamatoti dūņu apsaimniekošanai izmantot sarežģītākas tehnoloģijas, nekā nepieciešams spēkā esošo prasību izpildei. No vides aizsardzības viedokļa būtiski ir ne tikai nodrošināt dūņu atbilstošu pārstrādi, bet arī veicināt notekūdeņu centralizētu savākšanu un attīrīšanu. Ja kanalizācijas pakalpojumu tarifi būtiski pieaugs, lielākam skaitam iedzīvotāju būs grūtības apmaksāt rēķinus par šiem pakalpojumiem, kas var novest pie atteikšanās no centralizētās kanalizācijas pakalpojuma.</p>

<p>dūņu izmantošanas veids. Ņemot vērā, ka VARAM Izziņā piekrīt nodibinājuma “Latvijas Dabas fonds” izteiktajam iebildumam un norāda, ka dūņu produktu iestrāde meža zemēs nav pieņemama, nav saprotama VARAM nostāja uzskatot, ka lauksaimniecībā dūņu produktu iestrāde savukārt ir atbalstāma un īstenojama. Ņemot vērā VARAM Izziņā norādīto, ka nākotnē nepieciešami pētījumi, lai identificētu un mērāmos lielumos noteiktu dūņu produktu radītos riskus/slodzi videi, secināms, ka šobrīd nav veikti detalizēti un visaptveroši pētījumi attiecībā uz notekūdeņu dūņu ietekmi augsnes un ūdeņu vides jomā, kas var novest pie ievērojamu lauksaimniecības platību neatgriezeniskas degradācijas, ZAAO ieskatā ir kritiski vērtējama Plānā norādīta iecere notekūdeņu dūņas izmantot lauksaimniecībā kā galveno realizācijas veidu. Realizējot šādu pieeju praksē, tiktu īstenota notekūdeņu dūņu apsaimniekošana, kas ir balstīta uz novecojušu tiesisko regulējumu (<i>skatīt Direktīvu EP 86/278/EEK par vides, jo īpaši augsnes, aizsardzību, lauksaimniecībā izmantojot notekūdeņu dūņas</i>) un šodienas prasībām neatbilstošiem tehniskajiem risinājumiem. Plāns paredz investīcijas 26 dūņu pārstrādes centros, kur plānota dūņu pārstrāde ar auksto fermentāciju vai kompostēšanu, lai gan neviena no minētām metodēm nenodrošina notekūdeņu dūņas esošo mikroplastmasas, medikamentu atliekvielu, noturīgo organisko piesārņotāju (POP), potenciāli bīstamo ķīmisko savienojumu (CEC), bioakumulatīvo toksīnu (PBT) un citu ekotoksisku savienojumu piesārņojuma samazinājumu, par ko diskutē gan akadēmiskā vidē, gan arī Eiropas Savienības pētniecības un politikas veidošanas institūcijās. Plānā plānotās investīcijas dūņu apsaimniekošanas centru sistēmas izveidē ir plānotas vismaz 15-20 gadu periodam, proti, ilgam termiņam, kā rezultātā pirms šādu investīciju ieguldīšanas ir jābūt rūpīgai un detalizētai analīzei par attiecīgo risinājumu ieguvumiem un zaudējumiem, kā arī ir jāņem vērā citu valstu, kuras notekūdeņu dūņu izmantošanu ir uzsākušas senāk, pieredze un atziņas šajā jomā. Pretējā gadījumā, pieņemot pārsteidzīgus un virspusīgi analizētus risinājumus, var tikt radīta situācija, ka tiek nelietderīgi un nepamatoti izšķērdēti ne tikai attiecīgā komersanta un pašvaldību finanšu un laika resursi, bet arī Eiropas Savienības līmenī piešķirtie finanšu līdzekļi.</p> <p>VARAM argumentē, ka dūņas un to produkti jau šobrīd Latvijā tiek iestrādāti augsnē un tas nav pretrunā ar esošo tiesisko regulējumu (tajā pašā laikā netiek norādīts, ka pēc būtības atsaucēs tiek veiktas uz novecojušiem</p>	<p>Pieņemam, ka iebilduma autors ir pārpratis iemeslu, kādēļ Plāna apspriešanas gaitā uzsvērts, ka dūņu iestrāde meža zemē nav atbalstāma. Mežs ir dabiska ekosistēma, kurai nav vēlama barības vielu daudzums mākslīga palielināšana. Mežu eutrofikācija ir viens no draudiem, ar ko cīnās par dabas aizsardzību atbildīgās institūcijas, tādēļ ir svarīgi jau Plāna izstrādes laikā noteikt, ka dūņu izmantošana mežsaimniecībā varētu būt pieļaujama tikai stādu audzēšanai, bet meža zemju ielabošanai tā nav pieļaujama. Savukārt lauksaimniecības zemes mērķtiecīgi tiek bagātinātas ar mākslīgiem minerālmēsliem, kūtsmēsliem, digestātu, kā arī ar pārstrādātām notekūdeņu dūņām; šādas darbības atbilst nacionālajiem un ES tiesību aktiem. Riskus, kādus varētu radīt lauksaimniecības zemju ielabošana ar notekūdeņu dūņu produktiem ir jāpēta, un par tiem, kā jau iebilduma sniedzējs ir norādījis, diskutē gan akadēmiskā vidē, gan Eiropas Savienības pētniecības un politikas veidošanas institūcijās. Kad būs rasti pietiekami pierādījumi, lai pieņemtu lēmumu, ka dūņu produktu iestrāde lauksaimniecības zemēs nav atbalstāma, attiecīgi tiks labots regulējums un arī Latvijā šādi ierobežojumi tiks pārņemti. Taču, šobrīd Direktīvas 86/278/EEK pārvērtēšana vēl ne tuvu nav tādā stadijā, lai būtu pamats pieņemt, ka tuvākajā desmitgadē tiks noteikts aizliegums dūņas iestrādāt lauksaimniecības zemēs (sk. komentāru pie Siguldas novada pašvaldības iebilduma). Savukārt priekšlikums Komunālo notekūdeņu direktīvas 91/271/EEC pārskatīšanai, kuru ES institūcijas plāno pieņemt 2024. gada sākumā, aicina dalībvalstis veicināt dūņas esošo resursu atkārtotu izmantošanu un, cita starpā, satur atsauci uz dūņu izmantošanu lauksaimniecībā. Plāns izstrādāts, vadoties no spēkā esošiem tiesību aktiem. Plāna virzītājs kā neatbilstošus noraida izteikumus par novecojušu regulējumu, pārsteidzīgiem lēmumiem un virspusīgi analizētiem risinājumiem. Plāns izstrādāts, balstoties ekspertu analīzē un detalizētos aprēķinos. Plāna ieviešanas gaitā plānots labot arī tā izstrādes laikā sagatavotajā SVID analīzē konstatētos trūkumus. Plāns paredz uzlabot atskaites un kontroles sistēmu, noteikt par visu novada dūņu apsaimniekošanu</p>
--	---

<p>normatīvajiem aktiem). Ar šādiem argumentiem VARAM faktiski ignorē jau šobrīd pieejamo starptautisku pētījumu rezultātus, kā arī Eiropas Parlamenta un Eiropas Komisijas tiesību aktu iniciatīvas par stingrāka tiesiskā regulējuma ieviešanu attiecībā uz komunālo notekūdeņu attīrīšanu, notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas regulējumu, kā arī augsnes ilgtspējīgu izmantošanu. No VARAM puses atsaukties uz līdzšinējo dūņu izmantošanas praksi Latvijā kā pozitīvu piemēru šādas prakses turpināšanai ir nekorekti, it īpaši ņemot vērā to, ka Plāna 2.7.1. tabulā ietvertu stipro un vājo pušu, iespēju un draudu analīzes, turpmāk – SVID analīze, sadaļas “likumdošana” tēmā “Vājās puses” ir norādīts, ka Latvijā izveidotās notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas kontroles un uzraudzības sistēmas darbības ir mazefektīva, un tā nenovērš dūņu neatbilstošu apsaimniekošanu. Savukārt iepriekš minētās SVID analīzes tēmā “Draudi” ir norādīts, ka mainoties Eiropas Savienības normatīviem aktiem, var tikt ierobežotas iespējas plaši izmantot notekūdeņu dūņu līdzšinējo utilizācijas veidu - izmantošanu lauksaimniecībā. Turklāt SVID analīzes sadaļā “administratīvie apsketi” tēmā “Vājās puses” ir norādīts, ka notekūdeņu dūņu uzraudzības un kontroles sistēma nav pietiekami efektīva, jo vairā kā 500 NAI ir iespējams norādīt, ka tajās vispār neveidojas notekūdeņu dūņas vai tās vispār nesniedz informāciju par darbībām ar notekūdeņu dūņām. Esošā uzraudzības sistēma pieļauj, ka līdz 80% notekūdeņu dūņu C un D grupas NAI vispār netiek uzskaitīta.</p> <p>ZAAO vēlas akcentēt un vērst uzmanību, ka Eiropas Savienības Augsnes stratēģijā 2030. gadam, Eiropas Savienības aprites ekonomikas rīcības plānā, Ilgtspējas sekmējošajā ķīmikāliju stratēģijā (Ķīmisko vielu stratēģija ilgtspējīgā ceļā uz vidi bez toksiskām vielām), Eiropas Savienības Gaisa, ūdens un augsnes nulles piesārņojuma rīcības plānā jau pašreiz tiek paredzēts pasākumu kopums augsnes piesārņojuma samazināšanai, tai skaitā paredzēts samazināt no notekūdeņu dūņu un to pārstrādes produktu izmantošanu.</p> <p>Ievērojot iepriekš minēto, ZAAO ieskatā, ņemot vērā starptautiskajos pētījumos konstatēto, kā arī pašā Plānā norādītos riskus, būtu pārskatāms un precizējums plānotais risinājums attiecībā uz notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas modeļa un notekūdeņu dūņu izmantošanas iespējām.</p> <p>Pastāvot iepriekš izklāstītajiem faktiem un apstākļiem, ZAAO aicina VARAM atkārtoti izvērtēt un ņemt vērā Vidzemes reģiona pašvaldību</p>	<p>atbildīgo NAI (lielākām NAI būs gan cilvēkresursi ar atbilstošām zināšanām, gan aprīkojums).</p> <p>Kā jau iepriekš norādīts, pašvaldības un sabiedrisko ūdenssaimniecības pakalpojumu sniedzēji var izvēlēties citas dūņu centralizēšanas alternatīvas un pārstrādes metodes, ar aprēķiniem pamatojot, ka tas neradīs lielāku negatīvu ietekmi uz vidi un ūdenssaimniecības pakalpojumu tarifiem, nekā Plānā pamatotais risinājums. Aicinām ZAAO novērtēt sadarbības iespējas ar ieinteresētajām Ziemeļvidzemes pašvaldībām.</p> <p>Vēstulē nav skaidri norādīts, kādas “labākās pieejamās metodes” ZAAO piedāvā izmantot, lai varētu “samazināt apkārtējas vides piesārņojumu un nodrošināt kopējo dūņu apsaimniekošanas SEG emisiju samazinājumu”, un risinātu arī citas vēstulē norādītās dūņu apsaimniekošanas problēmas. Lai varētu diskutēt par konkrētas inovatīvas metodes izmantošanu Latvijā, būtu nepieciešams vairāk informācijas par šo piedāvāto risinājumu.</p> <p>Pēc VARAM rīcībā esošās informācijas Eiropas Savienības Augsnes stratēģijā 2030. gadam un citos vides politikas plānošanas dokumentos ir minēts, ka būtu jāpārskata dūņu kvalitātes prasības nolūkā mazināt slodzi uz augsni, taču nav norāžu uz atteikšanos no dūņu izmantošanas augsnes bagātināšanai. Gluži otrādi – arvien vairāk tiek uzsvērts notekūdeņu dūņu kā resursa potenciāls, tostarp paredzot arī to izmantošanu lauksaimniecības zemju bagātināšanā.</p> <p>Precīzi notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas infrastruktūras līdzfinansēšanas nosacījumi tiks noteikti ar MK noteikumiem, kuri tiks izstrādāti pēc Plāna apstiprināšanas.</p>
--	--

iepriekš sniegtos priekšlikumus par vienota notekūdeņu dūņu pārstrādes centra izveidi atkritumu apsaimniekošanas reģionālajā centrā “Daibe”, kurā tiktu īstenota notekūdeņu dūņu pārstrāde ar labākajām pieejamām metodēm, ar mērķi samazināt apkārtējas vides piesārņojumu un nodrošināt kopējo dūņu apsaimniekošanas SEG emisiju samazinājumu.

Papildu ZAAO vēlas norādīt, ka no Plāna satura izriet, ka pēc būtības, lai arī Plānā ir paredzētas notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas alternatīvas, šādām alternatīvām primāri nav paredzēts piešķirt Eiropas Savienības struktūrfonda līdzfinansējumu. Konkrētajā gadījumā ZAAO ieskatā, neraugoties uz to, kādu notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas modeli plāno īstenot katra pašvaldība individuāli vai apvienojies vairākām pašvaldībām kopā, ikvienam modelim ir jābūt iespējai saņemt Eiropas Savienības fondu finansējumu, kā rezultātā **ZAAO lūdz Plānā konkrēti norādīt un akcentēt, ka neatkarīgi no izvēlēta notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas modeļa veida, tas neietekmē pašvaldību un/vai attiecīgā komersanta, piemēram, atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumu sniedzēja, kas plāno ieviest konkrēto notekūdeņu dūņu apsaimniekošanas modeli, iespēju pieteikties un saņemt Eiropas Savienības līdzfinansējumu.**